

ХМЕЛЬНИЦЬКА ОБЛАСНА РАДАХ

**ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ УПРАВЛІННЯ ТА ПРАВА
ІМЕНІ ЛЕОНІДА ЮЗЬКОВА**

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор з навчальної роботи

_____ Л.І.Чорний
(підпис) (ініціали, прізвище)

19 грудня 2019 року

М.П.

**НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ
з навчальної дисципліни
«УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ ПІДПРИЄМСТВА»
для підготовки на першому освітньому рівні
здобувачів вищої освіти ступеня бакалавра
за спеціальністю 073 Менеджмент
галузі знань 07 Управління та адміністрування**

м. Хмельницький
2019

ЗМІСТ

	Стор.
1. Структура вивчення навчальної дисципліни	– 2
1.1. Тематичний план навчальної дисципліни	– 2
1.2. Лекції	– 3
1.3. Семінарські заняття	– 4
1.4. Самостійна робота студентів	– 14
1.5. Індивідуальні завдання	– 16
1.6. Підсумковий контроль	– 21
2. Схема нарахування балів	– 23
3. Рекомендовані джерела	– 25
4. Інформаційні ресурси в Інтернеті	– 27

1. Структура вивчення навчальної дисципліни

1.1. Тематичний план навчальної дисципліни

№ теми	Назва теми	Кількість годин											
		Денна форма навчання						Заочна форма навчання					
		Усього	у тому числі					Усього	у тому числі				
			Лекції	Сем.	Лабор.	Ін.зав.	СРС		Лекції	Сем.	Лабор.	Ін.зав.	СРС
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
1.	Економічна суть, значення і завдання управління витратами	16	2	2	–	–	12	–	–	–	–	–	–
2.	Характеристика витрат, їх класифікація та структура	16	2	2	–	–	12	–	–	–	–	–	–
3.	Калькулювання собівартості як основа управління виробничими витратами підприємства	20	2	4	–	–	14	–	–	–	–	–	–
4.	Планування, нормування і прогнозування затрат як складові елементи управління витратами	22	4	4	–	–	14	–	–	–	–	–	–
5.	Сучасні підходи до управління витратами підприємства	20	2	4	–	–	14	–	–	–	–	–	–
6.	Системи і методи обліку затрат на виробництво та їх вплив на управління витратами	22	2	6	–	–	14	–	–	–	–	–	–
7.	Контроль в управління витратами	19	2	4	–	–	13	–	–	–	–	–	–
	Всього годин:	135	16	26	–	–	93	–	–	–	–	–	–

1.2. Лекції

№ з/п	Назва і план теми	Кількість годин
1.	Економічна суть, значення і завдання управління витратами	2
1.1. 1.2. 1.3. 1.4.	Суть та актуальність управління витратами Предмет, метод і зміст дисципліни Функції управління витратами Принципи і завдання управління витратами	
2.	Характеристика витрат, їх класифікація та структура	2
2.1. 2.2. 2.3. 2.4.	Поняття (визнання) витрат Склад і характеристика витрат Класифікація витрат Структура витрат підприємства	
3.	Калькулювання собівартості як основа управління виробничими витратами підприємства	2
3.1. 3.2. 3.3. 3.4. 3.5.	Поняття калькулювання, його роль і значення в системі управління Принципи і завдання калькулювання Види калькуляцій і їх використання в управлінні витратами Об'єкти калькулювання, їх характеристика Основні методи калькулювання собівартості	
4.	Планування, нормування і прогнозування затрат як складові елементи управління витратами	4
4.1. 4.2. 4.3. 4.4. 4.5. 4.6.	Об'єктивна необхідність планування затрат Методика планування витрат на виробництво і складання планової (нормативної) калькуляції Розрахунок допустимих затрат Визначення реальних (дійсних) затрат і їх методика Нормування затрат і їх роль в управлінні витратами Прогнозування собівартості та методи її обчислення	
5.	Сучасні підходи до управління витратами підприємства	2
5.1. 5.2. 5.3. 5.4. 5.5.	Управління змінними витратами Управління постійними витратами Управління витратами на збут продукції Управління фінансовими та іншими витратами Управління непродуктивними витратами і втратами	
6.	Системи і методи обліку затрат на виробництво та їх вплив на управління витратами	2
6.1. 6.2. 6.3. 6.3.1 6.3.2 6.3.3 6.3.4 6.3.5	Системи і методи обліку затрат на виробництво і їх загальна характеристика. Сучасні моделі обліку витрат на виробництво. Управління виробничими затратами в умовах використання зарубіжних систем обліку і калькулювання Управління виробничими затратами на базі повної собівартості Управління виробничими затратами на базі змінних витрат Управління виробничими затратами на основі діяльності Управління виробничими затратами на базі використання системи «стандарт-кост» Управління виробничими затратами на базі використання системи «директ-костинг»	
7.	Контроль в управлінні витратами	2
7.1. 7.2. 7.3.	Роль і значення контролю в управлінні виробничими витратами Методи вивчення поведінки витрат Контроль динаміки затрат в управлінні формуванням собівартості	
	Усього	16

1.3. Семінарські заняття

Семінарське заняття 1

Тема 1. Економічна суть, значення і завдання управління витратами

Питання для усного опитування та дискусії

1. Суть та актуальність управління витратами
2. Місце управління витратами в системі менеджменту підприємства.
3. Роль і значення управління витратами в умовах ринкової економіки.
4. Предмет, метод і зміст дисципліни
5. Функції управління витратами
6. Принципи і завдання управління витратами

Аудиторна письмова робота

Виконання студентами тестових завдань з питань теми заняття та розв'язок задач.

Завдання 1. Визначити планову суму та рівень витрат обігу по підприємству роздрібної торгівлі (табл. 1).

Під час обчислення плану витрат обігу урахувати можливе зниження рівня витрат за рахунок зростання товарообороту в плановому періоді. За попередніми розрахунками темп приросту товарообороту становитиме 4,6%. Коефіцієнт реагування витрат – 0,8. Підприємство знаходиться в короткостроковому періоді.

Таблиця 1

Дані для розрахунків

Показник	Поточний рік		План	
	сума, тис. грн.	% до товарообороту	сума, тис. грн.	% до товарообороту
1. Товарооборот	3810,0			
2. Витрати обігу	571,0			
у тому числі:				
– постійні	257,0			
– змінні				

Завдання 2. По підприємству роздрібної торгівлі за звітний період визначити виконання планового кошторису витрат операційної діяльності, а також зміни, що відбулися в структурі та рівні витрат. Для наочності необхідно скласти аналітичну таблицю та зробити висновки. Товарооборот у звітному році становив: план – 1789,3 тис. грн., факт – 1779,6 тис. грн. (табл. 2.).

Таблиця 2

Інформація для розрахунків, тис. грн.

Елементи витрат за економічним змістом	Звітний рік	
	план	фактично
1. Матеріальні витрати	76,2	80,4
2. Витрати на оплату праці	71,3	73,0
3. Відрахування на соціальні заходи	26,7	27,3
4. Амортизація основних фондів і нематеріальних активів	19,4	20,8
5. Інші витрати	53,4	52,2
Разом		

Методичні вказівки

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є: управління витратами, навчальна дисципліна управління витратами, принципи управління витратами, завдання управління витратами, функції управління витратами.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких питаннях:

- визначити предмет та об'єкт управління витратами;
- формування переліку функцій управління витратами;
- визначити предмет, метод і зміст навчальної дисципліни;
- окреслити актуальність управління витратами підприємства.

Семінарське заняття 2

Тема 2. Характеристика витрат, їх класифікація та структура

Питання для усного опитування та дискусії

1. Поняття (визнання) витрат
2. Склад і характеристика витрат
3. Класифікація витрат
4. Структура витрат підприємства
5. Формування витрат за місцями виникнення та центрами відповідальності.

Аудиторна письмова робота

Виконання студентами тестових завдань з питань теми заняття та розв'язок задач.

Завдання 1. За звітний період обсяг виробництва цеху збільшився на 20 %, а сукупні витрати зросли з 400 000 грн. до 460 000 грн.

1. Розподілити загальні витрати звітного періоду на змінні та постійні на основі їх динаміки.
2. Обчислити планові витрати, якщо обсяг виробництва в плановому періоді зросте на 10 %.

Завдання 2. За звітний період обсяг виробництва збільшився на 20 %, а сукупні виробничі витрати зросли на 15 %.

1. Визначити частку постійних витрат у їх загальній сумі за звітний період.
2. Обчислити, на скільки зростуть сукупні витрати у плановому періоді, якщо обсяг виробництва зросте на 18 %.
3. Визначити частку постійних витрат у плановому періоді.

Завдання 3. Змінні витрати на один виріб становлять 700 грн., постійні витрати за рік - 300 000 грн. Річний обсяг виготовлення і продажу виробу - 1000 шт.

1. Визначити ціну виробу, за якої підприємство одержить 200 000 грн. річного прибутку.
2. Обчислити, на скільки необхідно збільшити обсяг виробництва, щоб одержати такий прибуток, знизивши визначену ціну на 10 %.

Методичні вказівки

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є: витрати, структура витрат, бюджетування, постійні витрати, змінні витрати, прямі витрати, непрямі витрати.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких питаннях:

- визначити сутність витрат підприємства;
- сформувати підходи до характеристики складу витрат;
- визначити підстави класифікації витрат;
- описати структуру витрат;
- визначити сутність центрів відповідальності;
- описати принципові засади формування витрат за місцями виникнення.

Семінарське заняття 3-4

Тема 3. Калькулювання собівартості як основа управління виробничими витратами підприємства

Питання для усного опитування та дискусії

1. Поняття калькулювання, його роль і значення в системі управління

2. Принципи і завдання калькулювання
3. Етапи розвитку і сучасний стан калькулювання
4. Види калькуляцій і їх використання в управлінні витратами
5. Об'єкти калькулювання, їх характеристика
6. Основні методи калькулювання собівартості

Аудиторна письмова робота

Виконання студентами тестових завдань з питань теми заняття та розв'язок задач.

Завдання 1. У собівартості продукції виробничого підприємства постійні витрати становлять 20%.

Необхідно визначити відносне зниження постійних витрат і всієї собівартості у відсотках, якщо обсяг виробництва зросте на 10%.

Завдання 2. Пивзавод виготовляє 3 сорти пива: А, Б, В. За місяць виготовлено 90 тис. декалітрів, на що витрачено 979 тис. грн. Дані за окремими сортами: А – 25 тис. декалітрів, коефіцієнт еквівалентності – 1,2;

Б - 35 тис. декалітрів, коефіцієнт еквівалентності - 1,0; В - 30 тис. декалітрів, коефіцієнт еквівалентності - 0,8. Базовим є сорт Б. Необхідно розрахувати собівартість різних сортів пива.

Завдання 3. У звітному році собівартість товарної продукції склала 450,2 тис. грн., витрати на 1 грн. товарної продукції - 0,89 грн.

У плановому році витрати на 1 грн. товарної продукції встановлені в розмірі 0,85 грн. Обсяг виробництва продукції збільшиться на 8 %.

Визначте собівартість товарної продукції планового року.

Завдання 4. За рік підприємство виготовило 2000 виробів загальною собівартістю 72 000 грн., причому питома вага основної заробітної плати виробничих робітників складає 22 %. Визначте розмір загальновиробничих витрат, що були включені в калькуляцію собівартості одиниці продукції, якщо їхня загальна сума дорівнює 39,5 тис. грн.

Завдання 5. Підприємство виготовляє один вид продукції А (однопродуктове виробництво). За місяць виготовлено 1000 виробів, з них продано 900 шт., решта виробів, тобто 100 шт., залишились на складі готової продукції. Запасів готової продукції на складі на початок місяця не було. Ціна продажу одного виробу – 100 грн., виробнича собівартість – 60 грн. Адміністративні витрати й витрати на збут за місяць становлять відповідно 10 000 грн. і 12 000 грн.

1. Обчислити валовий та операційний прибуток підприємства за місяць у разі калькулювання за виробничими витратами.

2. Визначити операційний прибуток у тому разі, коли на собівартість товарної продукції відносяться всі витрати, окрім витрат на збут.

3. Якщо операційний прибуток у цих випадках різний, з'ясувати причини відхилення.

Завдання 6. Передбачається виробництво виробу А, зазначеного в попередній задачі, збільшити в наступному місяці з 1000 до 1300 шт. У зв'язку з цим витрати на збут зростуть на 2000 грн. Загальновиробничі витрати в звітному місяці становлять 15 000 грн., у тому числі змінні – 8000 грн., постійні – 7000 грн. Тобто на один виріб припадає 15 грн. загальновиробничих витрат і 45 грн. прямих змінних витрат.

Обчислити, як вплине на виробничу собівартість виробів збільшення їх виробництва.

Визначити плановий операційний прибуток в наступному місяці та його зміну порівняно з попереднім періодом, якщо буде продано всі вироби, тобто 1400 шт.

Методичні вказівки

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є: калькулювання, калькуляція, калькуляційні одиниці, методи калькулювання собівартості.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких питаннях:

- Що таке «калькулювання» і які його відмінності від «калькуляції»?
- Яка роль калькулювання собівартості в управлінні витратами?
- Назвіть принципи і завдання калькулювання.
- Які є види калькуляцій?
- Які етапи у своєму розвитку пройшла калькуляційна справа?
- Охарактеризуйте сучасний стан калькулювання.
- Що таке об'єкти обліку затрат, об'єкти калькулювання і калькуляційні одиниці?
- Які є види калькуляційних одиниць?
- У чому проявляються головні відмінності між калькулюванням собівартості випущеної продукції, виконаних робіт та наданих послуг?

Семінарське заняття 5-6

Тема 4. Планування, нормування і прогнозування затрат як складові елементи управління витратами

Питання для усного опитування та дискусії

1. Об'єктивна необхідність планування затрат
2. Методика планування витрат на виробництво і складання планової (нормативної) калькуляції
3. Розрахунок допустимих затрат
4. Визначення реальних (дійсних) затрат і їх методика
5. Нормування затрат і їх роль в управлінні витратами
6. Прогнозування собівартості та методи її обчислення

Аудиторна письмова робота

Виконання студентами тестових завдань з питань теми заняття та розв'язок задач.

Завдання 1. У поточному періоді підприємство виготовило і реалізувало продукції на суму 400 тис. грн. У наступному періоді передбачається збільшити обсяг виробництва і реалізації продукції на 100 тис. грн.

Необхідно визначити приріст прибутку підприємства у наступному періоді.

Завдання 2. Фактичний обсяг виробництва і продажу продукції підприємством - 20 тис. шт., а обсяг беззбиткового виробництва - 15 тис. шт.

Необхідно визначити коефіцієнт безпеки операційної діяльності.

Завдання 3. Підприємство виготовляє і продає в середньому за рік 25 тис. виробів за ціною 70 грн. Змінні витрати на один виріб - 45 грн., річні постійні витрати - 450 тис. грн.

Необхідно визначити, скільки виробів потрібно виготовити підприємству, щоб за даних умов одержати 350 тис. грн. прибутку за рік.

Завдання 4. Річний обсяг виробництва і продажу продукції підприємства становить 600 тис. грн. Витрати на виробництво і збут цієї продукції - 400 тис. грн., у тому числі постійні витрати - 100 тис. грн. Власний капітал підприємства - 1200 тис. грн.

Необхідно визначити:

- 1) маржинальний та операційний прибуток підприємства;
- 2) обсяг беззбиткового виробництва;
- 3) коефіцієнт безпеки виробництва;

- 4) обсяг виробництва, який забезпечує рентабельність власного капіталу на рівні 20%;
- 5) операційний леверидж;
- 6) яким чином зміниться прибуток підприємства, якщо обсяг виробництва зросте на 30%.

Завдання 5. Підприємство виготовило і реалізувало продукції на суму 250 тис. грн., його загальні витрати склали 180 тис. грн., у тому числі постійні - 70 тис. грн. Необхідно визначити коефіцієнт безпеки операційної діяльності підприємства.

Завдання 6. У поточному році підприємство одержало 600 тис. грн. операційного прибутку. У наступному році передбачено збільшити обсяг виробництва і продажу продукції на 25%.

Необхідно визначити суму операційного прибутку підприємства у наступному році, якщо операційний леверидж становить 2,0.

Завдання 7. Однопродуктове виробництво виготовляє виріб А і продає його за ціною 250 грн. за штуку. Змінні витрати на один виріб 150 грн. Постійні витрати на рік становлять 200 тис. грн.

Необхідно визначити мінімальний річний обсяг виготовлення і продажу виробу А, який забезпечує беззбитковість виробництва.

Завдання 8. та їх утримання становлять 4000 тис. грн. на рік, а витрати на управління, інженерне і виробничо-господарське обслуговування та амортизаційні відрахування -3000 тис. грн. Змінні витрати на один виріб складають 200 грн., його продажна ціна - 300 грн.

Необхідно визначити мінімальний річний обсяг випуску продукції, який забезпечує беззбитковість виробництва.

Завдання 9. Предметом підприємницької діяльності Миколи Петренка є виготовлення і реалізація дитячих іграшок. Елементи поточних витрат на виробництво (собівартість) одиниці продукції наступні: сировина і матеріали – 20 грн.; витрати на оплату праці – 10 грн.; інші посередні витрати 4 грн., продажна ціна одиниці виробу становить 50 грн.

Необхідно визначити необхідний обсяг реалізації продукції, який забезпечить одержання 100 тис. грн. чистого прибутку за умови діючої ставки податку (30% від величини об'єкта оподаткування).

Завдання 10. Акціонерне товариство «Радикал» досягло наступних результатів своєї виробничо-господарської діяльності за рік:

- обсяг продажу продукції – 100 тис. одиниць;
- продажна ціна за одиницю продукції – 100 грн.;
- змінні витрати на весь обсяг продукції – 3000 тис. грн.;
- постійні витрати на весь обсяг продукції – 5000 тис. грн.

Проте кон'юнктура ринку вимагає від акціонерного товариства знизити продажну ціну зі 100 до 80 грн. за одиницю продукції, аби залишитись на ньому як продавець власних товарів.

Необхідно визначити беззбитковий обсяг виробництва продукції; обсяг продажу продукції за новою ціною, який спроможний забезпечити величину прибутку, що досягнуто підприємством у попередньому році.

Завдання 11. Освоюється виробництво нової складної ЕОМ. Період освоєння — 2 роки. Собівартість машини на початковому етапі освоєння (першого зразка) — 320 тис. грн. За перший рік освоєння планується виготовити 2 машини, за другий — 4. Коефіцієнт освоєння для цього виробництва 0,8, відповідно показник ступеня, який характеризує темп зниження собівартості у період освоєння – 0,322.

Необхідно обчислити прогнозу собівартість машини на кінець другого року освоєння виробництва, тобто шостої ЕОМ.

Методичні вказівки

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є: планова (нормативна) калькуляція, прогнозування, зведений кошторис витрат на виробництво, методи нормування: розрахунково-аналітичний; дослідний; дослібно-статистичний; комбінований, параметричні методи обчислення собівартості продукції.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких питаннях:

- чим викликана необхідність планування затрат?
- яка методика включення до складу планової собівартості прямих і непрямих витрат?
- які існують методи розподілу витрат на утримання і експлуатацію виробничого устаткування?
- який порядок включення до складу планової (нормативної) собівартості окремих видів продукції загальнопромислових витрат?
- які методи можуть бути використані при розподілі загальних витрат комплексних виробництв?
- у чому проявляється відмінність методики планування виробничої собівартості будівельно-монтажних робіт порівняно з собівартістю промислової продукції?
- що таке «допустимі затрати» і чим зумовлена необхідність попередньої оцінки витрат?
- які ви знаєте життєві цикли продукту?
- з допомогою яких методів відбувається розрахунок окремих елементів затрат?
- яка роль нормування в управлінні витратами?
- у чому суть системи управління затратами на основі норм?
- як класифікуються норми використання найважливіших видів ресурсів?
- яке призначення нормативних калькуляцій і на підставі чого вони складаються?
- якими методами здійснюється розробка норм і нормативів та у чому полягає їх суть?
- які найбільш поширені методи прогнозування собівартості продукції вам відомі?

Семінарське заняття 7-8

Тема 5. Сучасні підходи до управління витратами підприємства

Питання для усного опитування та дискусії

1. Управління змінними витратами
2. Управління постійними витратами
3. Управління витратами на збут продукції
4. Управління фінансовими та іншими витратами.
5. Управління непродуктивними витратами і втратами

Аудиторна письмова робота

Виконання студентами тестових завдань з питань теми заняття та розв'язок задач.

Завдання 1. Підприємство спеціалізується на виробництві окулярів. Виробнича потужність його – 500 000 окулярів на рік – використовується на 90 %. Для виробництва окулярів потрібні лінзи. Ціна однієї лінзи – 4 грн. Витрати на оформлення і поставку однієї партії лінз (оформлення документації, транспортні витрати, поїздки агентів з постачання тощо) – 450 грн. Витрати підприємства на зберігання запасу лінз (на капітал у запасах, утримання складу тощо) становлять 15 % від їх вартості.

Визначити оптимальну партію поставки лінз на підприємство.

Установити періодичність постачання лінз протягом року.

Завдання 2. Передбачається протягом III кварталу планового року відпустити у виробництво 400 т матеріалів. Прогнозні дані про рух матеріалів на складі підприємства та їх ціни наведено у табл. 1.

Рух матеріалів на складі та їх ціни

Рух матеріалів	Кількість матеріалів, т	Ціна, грн.
Залишок на початок періоду	70	30
Придбано: 17.07.	150	31
13.08.	200	29
20.09.	50	33

1. Визначити собівартість матеріалів, відпущених у виробництво протягом кварталу, із застосуванням одного з наведених методів оцінювання вибуття запасів:

- середньозваженої вартості;
- «перший-перший» (*FIFO*);
- «останній-перший» (*LIFO*).

2. Розрахувати вартість залишків матеріалів на складі за кожним з названих методів.

Завдання 3. Залишок тканини на складі підприємства на початок періоду оцінюється сумою в 5 тис. грн., залишок на кінець періоду – 100 м, ціна останньої закупки 1 м – 10 грн., надійшло за період тканини на 3500 грн.

Необхідно визначити вартість витрачених матеріалів (тканини) за період за допомогою методу *FIFO*.

Завдання 4. Залишок матеріалів на складі підприємства на початок періоду оцінюється на суму 25 тис. грн., залишок на кінець періоду – 20 т, ціна першої закупки 1 т. – 80 грн., надійшло за період матеріалів на 10 тис. грн.

Необхідно визначити вартість витрачених матеріалів за період за допомогою методу *LIFO*.

Методичні вказівки

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є: змінні витрати, постійні витрати, витрати на збут продукції, фінансові та інші витрати, загальновиробничі витрати непродуктивного характеру, непродуктивні витратами, які є у складі іншої операційної діяльності.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких питаннях:

- з яких елементів складається управління матеріальними ресурсами на стадії їх заготівлі і придбання?
- що передбачає собою управління матеріальними витратами на стадії їх фактичного використання?
- до чого зводиться суть управління трудовими витратами?
- яка методика управління витратами, пов'язаними з експлуатацією виробничого устаткування, машин і механізмів?
- у чому проявляються особливості управління постійними витратами порівняно зі змінними?
- які основні елементи властиві системі управління витратами на збут продукції?
- у чому суть управління іншими операційними, фінансовими та іншими витратами?
- яка методика управління непродуктивними витратами і втратами?

Семінарське заняття 9, 10, 11

Тема 6. Системи і методи обліку затрат на виробництво та їх вплив на управління витратами

Питання для усного опитування та дискусії

1. Системи і методи обліку затрат на виробництво і їх загальна характеристика

2. Управління виробничими затратами в умовах використання вітчизняних методів обліку затрат на виробництво і калькулювання собівартості продукції
3. Сучасні моделі обліку витрат на виробництво
4. Управління виробничими затратами в умовах використання зарубіжних систем обліку і калькулювання
 - 4.1. Управління виробничими затратами на базі повної собівартості
 - 4.2. Управління виробничими затратами на базі змінних витрат
 - 4.3. Управління виробничими затратами на основі діяльності
 - 4.4. Управління виробничими затратами на базі використання системи «стандарт-кост»
 - 4.5. Управління виробничими затратами на базі використання системи «директ-костинг»
5. Система своєчасного виробництва і управління вартістю

Аудиторна письмова робота

Виконання студентами тестових завдань з питань теми заняття та розв'язок задач.

Завдання 1. На підприємстві одержана інформація про рівень виробництва та величину витрат на експлуатацію та утримання обладнання протягом року.

Таблиця 1

Вихідні дані

Місяць	Обсяг виробництва, тис. од.	Витрати на експлуатацію та утримання обладнання, тис. грн.
Січень	9	15
Лютий	19	20
Березень	11	14
Квітень	14	16
Травень	23	25
Червень	12	20
Липень	12	20
Серпень	22	23
Вересень	7	14
Жовтень	13	22
Листопад	15	18
Грудень	17	18

Використовуючи метод найвищої і найнижчої точки та метод найменших квадратів визначити ставку змінних витрат та побудувати рівняння залежності «витрати-обсяг»

Завдання 2. Підприємство виробляє єдиний продукт і планує випуск 100 од. цього продукту в наступному періоді, витрати наведені у табл. 2

Таблиця 2

Вихідні дані

Показник	Значення
Змінні прямі витрати:	
- основні матеріали	200
- оплата праці основного виробничого персоналу	600
Змінні непрямі витрати	200
Постійні непрямі витрати (сукупні)	400
Разом витрат	1400

Підприємство отримало замовлення на 80 виробів на найближчий період за загальноприйнятою ринковою ціною 18 грн. за один виріб. Отримати замовлення ще на 20 виробів за ціною 188 грн/одинаця – малоймовірно, але замовник погоджується закупити ще 20 виробів за ціною 12 грн. Чи варто підприємству брати додаткове замовлення?

Завдання 3. Підприємство виробляє три вироби і розробляє виробничу програму реалізації продукції на наступний рік. Вихідні дані для розрахунку наведено в табл. 3

Таблиця 3

Вихідні дані

Показник	Виріб		
	A	B	C
Ціна одиниці продукції	20	30	16
Змінні витрати на одиницю продукції	8	20	10
Витрати часу на виробництво одиниці продукції, машино-год.	6	2	1
Розрахунковий попит, од.	200	200	200

Технічні можливості обладнання підприємства обмежені величиною 1200 машино-год і недостатні для забезпечення потреб реалізації всіх виробів. Необхідно визначити, скільки виробів виробляти для одержання максимального прибутку (мінімізації збитків) з урахуванням обмежуючих факторів.

Завдання 4. Відомі дані про підприємство, що випускає один продукт протягом шести місяців (табл. 4)

Таблиця 4

Показник	Значення
Ціна одиниці продукції	10
Змінні виробничі витрати на одиницю продукції (прямі і непрямі)	6
Постійні непрямі виробничі витрати за місяць	300
Постійні збутові і управлінські витрати за місяць	50
Змінні збутові витрати на одиницю продукції	0,5

Нормальний (середній) випуск продукції оцінюється в 150 од. за місяць, а обсяги виробництва і реалізації за кожен місяць наведені у табл. 5

Таблиця 5

Показник	Місяць					
	1	2	3	4	5	6
Реалізація, од.	150	120	180	150	140	160
Виробництво, од.	150	150	150	150	170	140

На початок першого місяця не було запасів нереалізованої продукції. Необхідно розрахувати прибуток підприємства при калькуляції собівартості на основі змінних витрат і з повним розподілом виробничих витрат.

Методичні вказівки

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є: метод обліку витрат, калькулювання, позамовний метод обліку затрат на виробництво, попроцесний метод обліку затрат на виробництво, попередільний метод обліку затрат на виробництво, нормативний метод обліку затрат на виробництво, калькулювання на базі повної собівартості, на базі змінних витрат, на основі діяльності, «стандарт-кост», «директ-костинг»

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких питаннях:

- Які ви знаєте системи і методи обліку затрат на виробництво?
- Який вплив мають системи і методи обліку затрат на виробництво на управління

витратами?

– У чому суть позамовного методу обліку затрат на виробництво і калькулювання собівартості продукції та його різновидів?

– До чого зводиться суть попроцесного методу обліку затрат на виробництво і калькулювання собівартості продукції та його варіантів?

– Яка методика розрахунку фактичної собівартості при попередільному методі обліку затрат на виробництво і калькулювання собівартості продукції?

– У чому полягає суть нормативної системи управління витратами?

– Які ви знаєте сучасні методи обліку витрат на виробництво та яка їх сутність?

– У чому саме проявляються відмінності калькулювання собівартості на базі повних та змінних витрат?

– Що являє собою метод калькулювання собівартості продукції «на основі діяльності»?

– Яка суть та особливості управління витратами в умовах застосування методів управлінського обліку «стандарт-кост» і «директ-костинг»?

– Що таке система своєчасного виробництва і який її вплив на управління витратами?

Семінарське заняття 13

Тема 7. Контроль в управлінні виробничими затратами

Питання для усного опитування та дискусії

1. Роль і значення контролю в управлінні виробничими затратами
2. Система управлінського контролю за виробничою діяльністю підрозділів
3. Методи вивчення поведінки витрат
4. Контроль динаміки затрат в управлінні формуванням собівартості
5. Застосування математико-статистичних методів для контролю за рівнем собівартості

Аудиторна письмова робота

Виконання студентами тестових завдань з питань теми заняття.

Методичні вказівки

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є: контроль витрат, моніторинг витрат, виявлення відхилень, аналіз відхилень, система обліку витрат підприємства, поведінка витрат.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких питаннях:

– Чим викликана необхідність контролю в управлінні витратами?

– Які недоліки властиві сучасній системі внутрішнього контролю?

– Які завдання вирішує організація контролю витрат на підприємстві?

– З яких елементів складається внутрішній управлінський контроль та у чому його суть?

– Наведіть перелік загальних положень які б забезпечили ефективність системи внутрішнього контролю.

– З допомогою яких методів можна вивчити поведінку витрат та у чому полягає їх суть?

– Яка роль контролю динаміки затрат в управлінні формуванням собівартості?

– Які Вам відомі методичні прийоми аналізу зміни загальних витрат?

– Які ви знаєте найбільш поширені математико-статистичні методи контролю за рівнем собівартості?

1.4. Самостійна робота студентів

Самостійна робота студентів є однією з форм оволодіння матеріалом із навчальної дисципліни «Управління витратами підприємства». Виконання самостійної роботи дозволяє студентам розвивати самостійне мислення, поглиблювати засвоєні теоретичні знання, опанувати практичні навички в галузі екологічного управління.

Самостійна робота із навчальної дисципліни «Управління витратами підприємства» складається з двох окремих завдань: письмових робіт по 7 темах та однієї індивідуальної роботи. Письмова робота та індивідуальне завдання виконується у межах годин, відведених для самостійної роботи навчальним планом.

Студенти виконують письмову роботу та індивідуальну роботу самостійно з одержанням необхідних консультацій від науково-педагогічного працівника протягом семестру. Форма контролю – перевірка письмових робіт та захист індивідуальної роботи. Питання письмової роботи виносяться на підсумковий семестровий контроль.

Тема 1. Економічна суть, значення і завдання управління витратами

Питання для самостійної роботи

1. Предмет, метод і зміст дисципліни управління витратами підприємства.
2. Місце управління витратами в системі менеджменту підприємства.

Завдання та методичні рекомендації до виконання самостійної роботи

Опрацювати літературу за темою самостійної роботи і на підставі її вивчення визначити предмет, метод і зміст дисципліни управління витратами підприємства.

На підставі опрацьованої літератури охарактеризувати місце управління витратами в системі менеджменту підприємства

Тема 2. Характеристика витрат, їх класифікація та структура

1. Роль витрат у функціонуванні підприємства.
2. Фактори, що впливають на структуру витрат.

Завдання та методичні рекомендації до виконання самостійної роботи

Опрацювати літературу за темою самостійної роботи і на підставі її вивчення визначити роль витрат у функціонуванні підприємства.

На підставі опрацьованої літератури охарактеризувати фактори, що впливають на структуру витрат.

Тема 3. Калькулювання собівартості як основа управління виробничими витратами підприємства

Питання для самостійної роботи

1. Особливості калькуляції в одно- та багато продуктовому виробництві.
2. Калькуляція у комплексних та сумісних виробництвах

Завдання та методичні рекомендації до виконання самостійної роботи

Опрацювати літературу за темою самостійної роботи і на підставі її вивчення визначити особливості калькуляції в одно- та багато продуктовому виробництві.

На підставі опрацьованої літератури охарактеризувати калькулювання у комплексних та сумісних виробництвах.

Тема 4. Планування, нормування і прогнозування затрат як складові елементи управління витратами

Питання для самостійної роботи

1. Методика визначення затрат на утилізацію.
2. Система управління затратами на основі норм.

Завдання та методичні рекомендації до виконання самостійної роботи

Опрацювати літературу за темою самостійної роботи і на підставі її вивчення описати методику визначення затрат на утилізацію.

На підставі опрацьованої літератури охарактеризувати систему управління затратами на основі норм.

Тема 5. Сучасні підходи до управління витратами підприємства

Питання для самостійної роботи

1. Розрахунок витрат на проведення планово-попереджувачого ремонту.
2. Загальновиробничі витрати непродуктивного характеру.

Завдання та методичні рекомендації до виконання самостійної роботи

Опрацювати літературу за темою самостійної роботи і на підставі її вивчення описати процес розрахунку витрат на проведення планово-попереджувачого ремонту.

На підставі опрацьованої літератури охарактеризувати загальновиробничі витрати непродуктивного характеру.

Тема 6. Системи і методи обліку затрат на виробництво та їх вплив на управління витратами

Питання для самостійної роботи

1. Позамовний метод обліку витрат на виробництво.
2. Попроцесний метод обліку затрат на виробництво.

Завдання та методичні рекомендації до виконання самостійної роботи

Опрацювати літературу за темою самостійної роботи і на підставі її вивчення описати позамовний метод обліку витрат на виробництво.

На підставі опрацьованої літератури охарактеризувати попроцесний метод обліку затрат на виробництво.

Тема 7. Контроль в управління витратами

Питання для самостійної роботи

1. Контроль динаміки затрат в управління формуванням собівартості.
2. Застосування математико-статистичних методів для контролю за рівнем собівартості.

Завдання та методичні рекомендації до виконання самостійної роботи

Опрацювати літературу за темою самостійної роботи і на підставі її вивчення описати контроль динаміки затрат в управління формуванням собівартості.

На підставі опрацьованої літератури охарактеризувати застосування математико-статистичних методів для контролю за рівнем собівартості.

1.5. Індивідуальні завдання

Індивідуальне навчально-дослідне завдання (ІНДЗ) студента денної форми навчання за тематикою навчальної дисципліни «Управління витратами підприємства» виконується у вигляді підготовки індивідуальних розрахункових завдань у межах годин, відведених для самостійної роботи.

1.5.1. Методичні рекомендації до виконання індивідуального завдання

Індивідуальне завдання – це самостійно виконане індивідуальне розрахункове завдання, яке передбачає розрахунок 2-х задач. *Розв'язати задачі необхідно з даними відповідно до порядкового номеру у списку групи*

Задача 1

Прогнозні дані про рух матеріалів на складі підприємства та їх ціни наведено у табл.1.

Таблиця 1

Рух матеріалів на складі та їх ціни

Рух матеріалів	Кількість матеріалів, <i>m</i>	Ціна, грн.
Залишок на початок періоду	А	Е
Придбано: 17.07.	Б	Є
13.08.	В	Ж
20.09.	Г	З
Використано на потреби виробництва	Д	

1. Визначити собівартість матеріалів, відпущених у виробництво протягом кварталу, із застосуванням одного з наведених методів оцінювання вибуття запасів:

- середньозваженої вартості;
- «перший-перший» (*FIFO*);
- «останній-перший» (*LIFO*).

2. Розрахувати вартість залишків матеріалів на складі за кожним з названих методів.

Таблиця 2

Вихідні дані

№ студента в списку	А	Б	В	Г	Д	Е	Є	Ж	З
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1.	110	88	165	77	385	44	45	43	42
2.	121	97	182	85	424	48	50	47	46
3.	133	106	200	93	466	53	55	52	51
4.	146	117	220	102	512	59	60	57	56
5.	161	129	242	113	564	64	66	63	61
6.	177	142	266	124	620	71	73	69	67
7.	195	156	292	136	682	78	80	76	74
8.	214	171	322	150	750	86	88	84	81
9.	236	189	354	165	825	94	97	92	90
10.	259	207	389	182	908	104	106	101	99
11.	285	228	428	200	999	114	117	111	108
12.	314	251	471	220	1098	126	129	122	119
13.	345	276	518	242	1208	138	142	135	131
14.	380	304	570	266	1329	152	156	148	144
15.	418	334	627	292	1462	167	171	163	159
16.	459	368	689	322	1608	184	188	179	175
17.	505	404	758	354	1769	202	207	197	192
18.	556	445	834	389	1946	222	228	217	211
19.	612	489	917	428	2141	245	251	239	232
20.	673	538	1009	471	2355	269	276	262	256
21.	740	592	1110	518	2590	296	303	289	281

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
22.	814	651	1221	570	2849	326	334	317	309
23.	895	716	1343	627	3134	358	367	349	340
24.	985	788	1477	689	3447	394	404	384	374
25.	1083	867	1625	758	3792	433	444	423	412
26.	1192	953	1788	834	4171	477	489	465	453
27.	1311	1049	1966	918	4588	524	538	511	498
28.	1442	1154	2163	1009	5047	577	591	562	548
29.	1586	1269	2379	1110	5552	635	650	619	603
30.	1745	1396	2617	1221	6107	698	715	681	663
31.	1919	1536	2879	1344	6718	768	787	749	729
32.	2111	1689	3167	1478	7390	845	866	823	802

Задача 2

Річний обсяг виробництва і продажу продукції підприємства становить 1600 А тис. грн. Витрати на виробництво і збут цієї продукції - Б1200 тис. грн., у тому числі постійні витрати - В600 тис. грн. Власний капітал підприємства -Г2400 тис. грн.

Необхідно визначити:

- 1) маржинальний та операційний прибуток підприємства;
- 2) обсяг беззбиткового виробництва;
- 3) коефіцієнт безпеки виробництва;
- 4) обсяг виробництва, який забезпечує рентабельність власного капіталу на рівні 20%;
- 5) операційний леверидж;
- 6) яким чином зміниться прибуток підприємства, якщо обсяг виробництва зросте на

15%.

Таблиця 2

Вихідні дані

№ студента в списку	А	Б	В	Г
1	2	3	4	5
1.	1760	1320	660	2640
2.	1936	1452	726	2904
3.	2130	1597	799	3194
4.	2343	1757	878	3514
5.	2577	1933	966	3865
6.	2834	2126	1063	4252
7.	3118	2338	1169	4677
8.	3430	2572	1286	5145
9.	3773	2830	1415	5659
10.	4150	3112	1556	6225
11.	4565	3424	1712	6847
12.	5021	3766	1883	7532
13.	5524	4143	2071	8285
14.	6076	4557	2278	9114
15.	6684	5013	2506	10025
16.	7352	5514	2757	11028
17.	8087	6065	3033	12131
18.	8896	6672	3336	13344
19.	9785	7339	3670	14678
20.	10764	8073	4036	16146
21.	11840	8880	4440	17761
22.	13024	9768	4884	19537
23.	14327	10745	5373	21490

1	2	3	4	5
24.	15760	11820	5910	23639
25.	17336	13002	6501	26003
26.	19069	14302	7151	28604
27.	20976	15732	7866	31464
28.	23074	17305	8653	34610
29.	25381	19036	9518	38071
30.	27919	20939	10470	41879
31.	30711	23033	11517	46066
32.	33782	25337	12668	50673

1.6. Підсумковий контроль

Підсумковий семестровий контроль проводиться у формі письмового заліку.

1.6.1. Питання для підсумкового контролю

1. Суть та актуальність управління витратами. Місце управління витратами в системі менеджменту підприємства.
2. Роль і значення управління витратами в умовах ринкової економіки.
3. Предмет, метод і зміст дисципліни
4. Функції управління витратами
5. Принципи і завдання управління витратами
6. Поняття (визнання) витрат
7. Склад і характеристика витрат
8. Класифікація витрат
9. Структура витрат підприємства
10. Формування витрат за місцями виникнення та центрами відповідальності.
11. Поняття калькулювання, його роль і значення в системі управління
12. Принципи і завдання калькулювання
13. Етапи розвитку і сучасний стан калькулювання
14. Види калькуляцій і їх використання в управлінні витратами
15. Об'єкти калькулювання, їх характеристика
16. Основні методи калькулювання собівартості
17. Об'єктивна необхідність планування затрат
18. Методика планування витрат на виробництво і складання планової (нормативної) калькуляції
19. Розрахунок допустимих затрат.
20. Визначення реальних (дійсних) затрат і їх методика.
21. Нормування затрат і їх роль в управлінні витратами.
22. Прогнозування собівартості та методи її обчислення.
23. Управління змінними витратами
24. Управління постійними витратами
25. Управління витратами на збут продукції
26. Управління фінансовими та іншими витратами.
27. Управління непродуктивними витратами і втратами
28. Системи і методи обліку затрат на виробництво і їх загальна характеристика
29. Управління виробничими затратами в умовах використання вітчизняних методів обліку затрат на виробництво і калькулювання собівартості продукції
30. Сучасні моделі обліку витрат на виробництво
31. Управління виробничими затратами в умовах використання зарубіжних систем обліку і калькулювання
32. Управління виробничими затратами на базі повної собівартості
33. Управління виробничими затратами на базі змінних витрат
34. Управління виробничими затратами на основі діяльності
35. Управління виробничими затратами на базі використання системи «стандарт-кост»
36. Управління виробничими затратами на базі використання системи «директ-костинг»
37. Система своєчасного виробництва і управління вартістю
38. Роль і значення контролю в управлінні виробничими витратами
39. Методи вивчення поведінки витрат
40. Контроль динаміки затрат в управлінні формуванням собівартості

1.6.2. Структура залікового білета

1. Поняття калькулювання, його роль і значення в системі управління
2. Оберіть одну вірну відповідь:

1. Сукупність способів аналітичного обліку витрат на виробництво за калькуляційними об'єктами і прийомами розрахунку собівартості калькуляційних одиниць - це:

- 1) функціональний облік витрат на виробництво;
- 2) метод обліку витрат та калькулювання;
- 3) облік відносних індивідуальних витрат;
- 4) облік витрат за факторами виробництва.

2. Варіант, при якому витрати групуються за факторами, які визначають виробничий процес: витрати робочої сили, знарядь праці і матеріалів - це:

- 1) функціональний облік витрат на виробництво;
- 2) метод обліку витрат та калькулювання;
- 3) облік відносних індивідуальних витрат;
- 4) облік витрат за факторами виробництва.

3. Варіант, основна ідея якого полягає у повному використанні виробничого і організаційного потенціалу. Система передбачає чітке розмежування функцій і зміну результатів їх використання - це:

- 1) функціональний облік витрат на виробництво;
- 2) метод обліку витрат та калькулювання;
- 3) облік відносних індивідуальних витрат;
- 4) облік витрат за факторами виробництва.

4. Варіант, при якому за місцями виникнення, центрами відповідальності та на готову продукцію відносять тільки ті витрати, які мають пряме відношення до них – це:

- 1) функціональний облік витрат на виробництво;
- 2) метод обліку витрат та калькулювання;
- 3) облік відносних індивідуальних витрат;
- 4) облік витрат за факторами виробництва.

5. Варіант, який передбачає розподіл витрат в три етапи: включення до собівартості прямих пропорційних витрат; віднесення до собівартості змінної частини загальних витрат; розподіл за видами продукції загальних постійних витрат – це:

- 1) багатоступінчастий облік витрат на виробництво,
- 2) облік відшкодування стандартних витрат на виробництво,
- 3) облік витрат, що постійно розподіляються на виробництво,
- 4) структурний облік витрат на виробництво.

3. Розв'яжіть задачу:

Підприємство виробляє єдиний продукт і планує випуск 100 од. цього продукту в наступному періоді, витрати наведені у табл. 2

Таблиця 2

Вихідні дані

Показник	Значення
Змінні прямі витрати:	
- основні матеріали	400
- оплата праці основного виробничого персоналу	1200
Змінні непрямі витрати	400
Постійні непрямі витрати (сукупні)	800
Разом витрат	2800

Підприємство отримало замовлення на 70 виробів на найближчий період за загальноприйнятою ринковою ціною 36 грн. за один виріб. Отримати замовлення ще на 30 виробів за ціною 36 грн/одиниця – малоймовірно, але замовник погоджується закупити ще 30 виробів за ціною 24 грн. Чи варто підприємству брати додаткове замовлення?

2. Схема нарахування балів

2.1. Нарахування балів студентам з навчальної дисципліни здійснюється відповідно до такої схеми:

Рис. 2.1. Схема нарахування балів студентам за результатами навчання

2.2. Обсяг балів, здобутих студентом під час лекцій з навчальної дисципліни «Регіональна економіка», обчислюється у пропорційному співвідношенні кількості відвіданих лекцій і кількості лекцій, передбачених навчальним планом, і визначається згідно з додатками 1 і 2 до Положення про організацію освітнього процесу в Хмельницькому університеті управління та права.

З навчальної дисципліни «Управління витратами підприємства» передбачено проведення 8 лекційних занять за денною формою навчання.

Отже, студент може набрати під час лекцій таку кількість балів:

№ з/п	Форма навчання	Кількість лекцій за планом	Кількість відвіданих лекцій							
			1	2	3	4	5	6	7	8
1.	Денна	13	1,3	2,5	3,8	5,0	6,3	7,5	8,8	10

2.3. З навчальної дисципліни «Управління витратами підприємства» передбачено проведення 13 семінарських занять за денною формою навчання.

За результатами семінарського (практичного, лабораторного) заняття кожному студенту до відповідного документа обліку успішності виставляється кількість балів від 0 до 5 числом, кратним 0,5, яку він отримав протягом заняття.

Критерії поточного оцінювання знань студентів наведені у п. 4.3.8. Положення про організацію освітнього процесу в Хмельницькому університеті управління та права (затвердженого 29 травня 2017 року, протокол № 14).

2.4. Перерозподіл кількості балів в межах максимально можливої кількості балів за самостійну роботу студентів та виконання індивідуальних завдань, наведено в наступній таблиці:

№ з/п	9 тем	Номер теми							Усього балів
		1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	
1.	Максимальна кількість балів за самостійну роботу	1	1	1	2	2	2	1	10
2.	Максимальна кількість балів за індивідуальне завдання	10							10
	Усього балів								20

2.5. За семестровий контроль, що проводиться у формі семестрового заліку з навчальної дисципліни «Управління витратами підприємства», студент денної форми навчання може максимально одержати 30 балів. Шкала визначення кількості балів та критерії оцінювання знань студентів за результатами семестрового контролю, подана у табл. 4.8 Положення про організацію освітнього процесу в Хмельницькому університеті управління та права.

Перерозподіл балів, в межах максимально можливого одержання їх кількості за надані студентами відповіді в письмовій формі на тестові завдання залікового білета, наведено в таблиці

№ з/п	Алгоритм нарахування балів	Номер питань залікового білета			Разом балів
		1	2	3	
1.	Максимальна кількість балів за письмову відповідь на тестові завдання	10	10	10	30,0
	Усього балів	10	10	10	30,0

3. Рекомендовані джерела

Тема 1

1. Давидович І. Є. Управління витратами: Навчальний посібник. / І. Є. Давидович — К.: Центр учбової літератури, 2008. - 320 с
2. Данилко В.К. Управління витратами : навч. посібник / В. К. Данилко, О. М. Кушніренко, К. С. Марченко. – К. : Каравела, 2012. – 216 с.
3. Кузьмін О.Є. Управління витратами на підприємствах : навч. посібник / О. Є. Кузьмін, О. Г. Мельник, У. І. Когут. – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2014. – 244 с.
4. Рижикова Н.І. Управління витратами [Текст] : навч. посіб. / Н. І. Рижикова, О. В. Накісько ; Харків. нац. техн. ун-т сіл. госп-ва ім. Петра Василенка. - Харків : ХНТУСГ, 2016. - 198 с.
5. Рижикова Н.І. Управління витратами [Текст] : навч. посіб. / Н. І. Рижикова, О. В. Накісько ; Харк. нац. техн. ун-т сіл. госп-ва ім. Петра Василенка. - Х. : ХНТУСГ, 2013. - 198 с.
6. Тарасенко С. І. Управління витратами [Текст] : навч. посіб. / С. І. Тарасенко ; Дніпр. держ. техн. ун-т (ДДТУ). - Кам'янське : ДДТУ, 2018. - 304 с.
7. Цимбалюк Л. Г. Формування та управління витратами виробництва [Текст] : підруч. для студ. екон. спец. вищ. навч. закл. / Л. Г. Цимбалюк [и др.]. - Донецьк : Юго-Восток, 2009. - 240 с. - Бібліогр.: с. 238-239.
8. Череп А. В. Управління витратами підприємств [Текст] : підручник / А. В. Череп, О. Г. Череп. - Запоріжжя : Мокшанов В. В., 2018. - 425 с.
9. Чорна М.В. Управління витратами : навч. посіб. / М. В. Чорна, П. В. Смірнова, Р. М. Бугріменко, 2017. – 166 с.

Тема 2

1. Давидович І. Є. Управління витратами: Навчальний посібник. / І. Є. Давидович — К.: Центр учбової літератури, 2008. - 320 с
2. Данилко В.К. Управління витратами : навч. посібник / В. К. Данилко, О. М. Кушніренко, К. С. Марченко. – К. : Каравела, 2012. – 216 с.
3. Кузьмін О.Є. Управління витратами на підприємствах : навч. посібник / О. Є. Кузьмін, О. Г. Мельник, У. І. Когут. – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2014. – 244 с.
4. Рижикова Н.І. Управління витратами [Текст] : навч. посіб. / Н. І. Рижикова, О. В. Накісько ; Харків. нац. техн. ун-т сіл. госп-ва ім. Петра Василенка. - Харків : ХНТУСГ, 2016. - 198 с.
5. Рижикова Н.І. Управління витратами [Текст] : навч. посіб. / Н. І. Рижикова, О. В. Накісько ; Харк. нац. техн. ун-т сіл. госп-ва ім. Петра Василенка. - Х. : ХНТУСГ, 2013. - 198 с.
6. Тарасенко С. І. Управління витратами [Текст] : навч. посіб. / С. І. Тарасенко ; Дніпр. держ. техн. ун-т (ДДТУ). - Кам'янське : ДДТУ, 2018. - 304 с.
7. Цимбалюк Л. Г. Формування та управління витратами виробництва [Текст] : підруч. для студ. екон. спец. вищ. навч. закл. / Л. Г. Цимбалюк [и др.]. - Донецьк : Юго-Восток, 2009. - 240 с. - Бібліогр.: с. 238-239.
8. Череп А. В. Управління витратами підприємств [Текст] : підручник / А. В. Череп, О. Г. Череп. - Запоріжжя : Мокшанов В. В., 2018. - 425 с.
9. Чорна М.В. Управління витратами : навч. посіб. / М. В. Чорна, П. В. Смірнова, Р. М. Бугріменко, 2017. – 166 с.

Тема 3

1. Давидович І. Є. Управління витратами: Навчальний посібник. / І. Є. Давидович — К.: Центр учбової літератури, 2008. - 320 с
2. Данилко В.К. Управління витратами : навч. посібник / В. К. Данилко, О. М. Кушніренко, К. С. Марченко. – К. : Каравела, 2012. – 216 с.

3. Кузьмін О.Є. Управління витратами на підприємствах : навч. посібник / О. Є. Кузьмін, О. Г. Мельник, У. І. Когут. – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2014. – 244 с.
4. Рижилова Н.І. Управління витратами [Текст] : навч. посіб. / Н. І. Рижилова, О. В. Накісько ; Харків. нац. техн. ун-т сіл. госп-ва ім. Петра Василенка. - Харків : ХНТУСГ, 2016. - 198 с.
5. Рижилова Н.І. Управління витратами [Текст] : навч. посіб. / Н. І. Рижилова, О. В. Накісько ; Харк. нац. техн. ун-т сіл. госп-ва ім. Петра Василенка. - Х. : ХНТУСГ, 2013. - 198 с.
6. Тарасенко С. І. Управління витратами [Текст] : навч. посіб. / С. І. Тарасенко ; Дніпр. держ. техн. ун-т (ДДТУ). - Кам'янське : ДДТУ, 2018. - 304 с.
7. Цимбалюк Л. Г. Формування та управління витратами виробництва [Текст] : підруч. для студ. екон. спец. вищ. навч. закл. / Л. Г. Цимбалюк [и др.]. - Донецьк : Юго-Восток, 2009. - 240 с. - Бібліогр.: с. 238-239.
8. Череп А. В. Управління витратами підприємств [Текст] : підручник / А. В. Череп, О. Г. Череп. - Запоріжжя : Мокшанов В. В., 2018. - 425 с.
9. Чорна М.В. Управління витратами : навч. посіб. / М. В. Чорна, П. В. Смірнова, Р. М. Бугріменко, 2017. – 166 с.

Тема 4

1. Давидович І. Є. Управління витратами: Навчальний посібник. / І. Є.Давидович — К.: Центр учбової літератури, 2008. - 320 с
2. Данилко В.К. Управління витратами : навч. посібник / В. К. Данилко, О. М. Кушніренко, К. С. Марченко. – К. : Каравела, 2012. – 216 с.
3. Кузьмін О.Є. Управління витратами на підприємствах : навч. посібник / О. Є. Кузьмін, О. Г. Мельник, У. І. Когут. – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2014. – 244 с.
4. Рижилова Н.І. Управління витратами [Текст] : навч. посіб. / Н. І. Рижилова, О. В. Накісько ; Харків. нац. техн. ун-т сіл. госп-ва ім. Петра Василенка. - Харків : ХНТУСГ, 2016. - 198 с.
5. Рижилова Н.І. Управління витратами [Текст] : навч. посіб. / Н. І. Рижилова, О. В. Накісько ; Харк. нац. техн. ун-т сіл. госп-ва ім. Петра Василенка. - Х. : ХНТУСГ, 2013. - 198 с.
6. Тарасенко С. І. Управління витратами [Текст] : навч. посіб. / С. І. Тарасенко ; Дніпр. держ. техн. ун-т (ДДТУ). - Кам'янське : ДДТУ, 2018. - 304 с.
7. Череп А. В. Управління витратами підприємств [Текст] : підручник / А. В. Череп, О. Г. Череп. - Запоріжжя : Мокшанов В. В., 2018. - 425 с.
8. Чорна М.В. Управління витратами : навч. посіб. / М. В. Чорна, П. В. Смірнова, Р. М. Бугріменко, 2017. – 166 с.

Тема 5

1. Давидович І. Є. Управління витратами: Навчальний посібник. / І. Є.Давидович — К.: Центр учбової літератури, 2008. - 320 с
2. Данилко В.К. Управління витратами : навч. посібник / В. К. Данилко, О. М. Кушніренко, К. С. Марченко. – К. : Каравела, 2012. – 216 с.
3. Кузьмін О.Є. Управління витратами на підприємствах : навч. посібник / О. Є. Кузьмін, О. Г. Мельник, У. І. Когут. – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2014. – 244 с.
4. Рижилова Н.І. Управління витратами [Текст] : навч. посіб. / Н. І. Рижилова, О. В. Накісько ; Харків. нац. техн. ун-т сіл. госп-ва ім. Петра Василенка. - Харків : ХНТУСГ, 2016. - 198 с.
5. Рижилова Н.І. Управління витратами [Текст] : навч. посіб. / Н. І. Рижилова, О. В. Накісько ; Харк. нац. техн. ун-т сіл. госп-ва ім. Петра Василенка. - Х. : ХНТУСГ, 2013. - 198 с.
6. Тарасенко С. І. Управління витратами [Текст] : навч. посіб. / С. І. Тарасенко ; Дніпр. держ. техн. ун-т (ДДТУ). - Кам'янське : ДДТУ, 2018. - 304 с.
7. Цимбалюк Л. Г. Формування та управління витратами виробництва [Текст] : підруч. для студ. екон. спец. вищ. навч. закл. / Л. Г. Цимбалюк [и др.]. - Донецьк : Юго-Восток, 2009. - 240 с. - Бібліогр.: с. 238-239.

8. Череп А. В. Управління витратами підприємств [Текст] : підручник / А. В. Череп, О. Г. Череп. - Запоріжжя : Мокшанов В. В., 2018. - 425 с.
9. Чорна М.В. Управління витратами : навч. посіб. / М. В. Чорна, П. В. Смірнова, Р. М. Бугріменко, 2017. – 166 с.

Тема 6

1. Давидович І. Є. Управління витратами: Навчальний посібник. / І. Є.Давидович — К.: Центр учбової літератури, 2008. - 320 с
2. Данилко В.К. Управління витратами : навч. посібник / В. К. Данилко, О. М. Кушніренко, К. С. Марченко. – К. : Каравела, 2012. – 216 с.
3. Кузьмін О.Є. Управління витратами на підприємствах : навч. посібник / О. Є. Кузьмін, О. Г. Мельник, У. І. Когут. – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2014. – 244 с.
4. Рижикова Н.І. Управління витратами [Текст] : навч. посіб. / Н. І. Рижикова, О. В. Накісько ; Харків. нац. техн. ун-т сіл. госп-ва ім. Петра Василенка. - Харків : ХНТУСГ, 2016. - 198 с.
5. Рижикова Н.І. Управління витратами [Текст] : навч. посіб. / Н. І. Рижикова, О. В. Накісько ; Харк. нац. техн. ун-т сіл. госп-ва ім. Петра Василенка. - Х. : ХНТУСГ, 2013. - 198 с.
6. Тарасенко С. І. Управління витратами [Текст] : навч. посіб. / С. І. Тарасенко ; Дніпр. держ. техн. ун-т (ДДТУ). - Кам'янське : ДДТУ, 2018. - 304 с.
7. Цимбалюк Л. Г. Формування та управління витратами виробництва [Текст] : підруч. для студ. екон. спец. вищ. навч. закл. / Л. Г. Цимбалюк [и др.]. - Донецьк : Юго-Восток, 2009. - 240 с. - Бібліогр.: с. 238-239.
8. Череп А. В. Управління витратами підприємств [Текст] : підручник / А. В. Череп, О. Г. Череп. - Запоріжжя : Мокшанов В. В., 2018. - 425 с.
9. Чорна М.В. Управління витратами : навч. посіб. / М. В. Чорна, П. В. Смірнова, Р. М. Бугріменко, 2017. – 166 с.

Тема 7

1. Давидович І. Є. Управління витратами: Навчальний посібник. / І. Є.Давидович — К.: Центр учбової літератури, 2008. - 320 с
2. Данилко В.К. Управління витратами : навч. посібник / В. К. Данилко, О. М. Кушніренко, К. С. Марченко. – К. : Каравела, 2012. – 216 с.
3. Кузьмін О.Є. Управління витратами на підприємствах : навч. посібник / О. Є. Кузьмін, О. Г. Мельник, У. І. Когут. – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2014. – 244 с.
4. Рижикова Н.І. Управління витратами [Текст] : навч. посіб. / Н. І. Рижикова, О. В. Накісько ; Харків. нац. техн. ун-т сіл. госп-ва ім. Петра Василенка. - Харків : ХНТУСГ, 2016. - 198 с.
5. Рижикова Н.І. Управління витратами [Текст] : навч. посіб. / Н. І. Рижикова, О. В. Накісько ; Харк. нац. техн. ун-т сіл. госп-ва ім. Петра Василенка. - Х. : ХНТУСГ, 2013. - 198 с.
6. Тарасенко С. І. Управління витратами [Текст] : навч. посіб. / С. І. Тарасенко ; Дніпр. держ. техн. ун-т (ДДТУ). - Кам'янське : ДДТУ, 2018. - 304 с.
7. Череп А. В. Управління витратами підприємств [Текст] : підручник / А. В. Череп, О. Г. Череп. - Запоріжжя : Мокшанов В. В., 2018. - 425 с.
8. Чорна М.В. Управління витратами : навч. посіб. / М. В. Чорна, П. В. Смірнова, Р. М. Бугріменко, 2017. – 166 с.

4. Інформаційні ресурси в Інтернеті

1. <http://www.rada.gov.ua> – Веб-портал Верховної Ради України
2. <http://www.president.gov.ua> – Веб-портал Адміністрації Президента України
3. <http://www.kmu.gov.ua> – Веб-портал Кабінету Міністрів України
4. <http://www.me.gov.ua> – Веб-сайт Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України
5. <http://nbuv.gov.ua/> – Веб-сайт Національної бібліотеки України імені

- В.І.Вернадського
6. <http://gntb.gov.ua/ua/> – Веб-сайт Веб-сайт державної науково-технічної бібліотеки України
 7. <http://www.ounb.km.ua/> – Веб-сайт Хмельницької обласної універсальної наукової бібліотеки
 8. <http://www.adm.km.ua/> – Веб-сайт Хмельницької обласної державної адміністрації
 9. <http://eur.ru/> – Науково-освітній портал “Економіка і управління на підприємствах”

Розробник навчально-методичних матеріалів:

Розробник програми:

Викладач дисципліни – доцент кафедри менеджменту, фінансів, банківської справи та страхування, кандидат економічних наук, доцент

_____ Н. П. Захаркевич

3 листопада 2019 року

Схвалено кафедрою менеджменту, фінансів, банківської справи та страхування

5 листопада 2019 року, протокол № 4.

Завідувач кафедри _____ В. П. Синчак

5 листопада 2019 року

Декан факультету управління та економіки _____ Т.В. Терещенко

14 листопада 2019 року

Погоджено методичною радою університету 19 грудня 2019 року, протокол № 4.

Голова методичної ради _____ І.Б. Ковтун

19 грудня 2019 року

Обліковий обсяг – 1,43 ум.др.арк.